

СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК ФРАНЦІЇ: СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФУНКЦІЇ

На основі науково-теоретичного аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури розглядається зміст діяльності соціальних працівників Франції. Класифікуються функції та головні напрямки діяльності соціальних педагогів.

Характерною ознакою високоорганізованого суспільства є створення ефективної системи захисту і підтримки найбільш вразливих і найменш пристосованих до суспільного життя верств населення. Діяльністю, спрямованою на надання допомоги людям, які її потребують і які неспроможні самостійно вирішити свої проблеми, і є соціальна робота. Соціальна робота представляє собою багатопрофільну діяльність. Її можна розглядати як професійну та громадську діяльність державних закладів, громадських, приватних, змішаних організацій та їх служб, спеціалістів та активістів з метою розв'язання соціальних проблем окремих громадян і соціальних груп. Соціальна робота охоплює багато сфер життєдіяльності людини. Соціальна робота проводиться у школах, дошкільних та позашкільних закладах, на виробництві, у лікувальних закладах, у центрах зайнятості, у спеціальних виховних закладах, за місцем проживання тощо. Водночас соціальна робота проводиться з різними соціальними групами, які виступають об'єктами соціальної роботи: дітьми, підлітками, безробітними, правопорушниками, національними меншинами, людьми похилого віку та ін. Соціальна робота як складна та різностороння діяльність передбачає активну взаємодію двох сторін: соціального працівника як головного суб'єкта соціальної роботи та його клієнтів у особі окремих індивідів або цілих суспільних груп. Специфіка такого роду діяльності передбачає, що навіть непрофесійний соціальний працівник повинен володіти великим об'ємом теоретичних і практичних знань і вмінь, бути готовим до виконання цілого ряду функцій. Найчастіше виділяють три основних риси, якими повинен володіти соціальний працівник – це, насамперед, гуманістичне спрямування особистості соціального працівника, який прагне займатися соціальною роботою; компетентність в області соціальної роботи та суміжних сферах – юридичній, медичній, психологічній, культурній і т. д.; вміння налагоджувати адекватні міжособистісні відносини в різноманітних ситуаціях. Посадовими обов'язками соціального працівника є виявлення осіб та категорій населення, які потребують допомоги, підтримка людей, стимулювання їх на розвиток власних сил, конструктивну діяльність, інформування інстанцій різних рівнів про соціальні проблеми людей та спрямування їх зусиль на усунення причин, які зумовили негативні зміни в природному та соціальному середовищі, виявлення свого особистого співчуття і бажання допомогти, участь у створенні центрів соціальної допомоги сім'ям, самотнім людям і т.п. Із посадових обов'язків органічно випливають основні функції соціального працівника: діагностична, попереджувально-профілактична, психологічна, соціально-педагогічна, правозахисна, соціально-медична, соціально-побутова, комунікативна, організаційна, морально-гуманістична, рекламно-пропагандистська. Таким чином, соціальним працівникам та педагогам доводиться виконувати різноманітні дії, пов'язані з вихованням, навчанням, інформуванням, обслуговуванням людей і т. ін. Крім того, важливе значення мають етичні аспекти соціальної роботи, вміння соціального працівника спілкуватися як із своїми клієнтами так і з колегами, поважати неповторність та гідність іншої людини, зберігати таємницю.

Поряд із загальними засадами діяльності соціального працівника у кожній державі сформувалися притаманні лише їй аспекти та особливості роботи в соціальній сфері. Соціальною роботою у Франції, де система підготовки працівників соціальної сфери є однією із найбільш ефективних у світі, традиційно займаються жінки, більшість із яких працюють на громадських засадах і є непрофесійними соціальними працівниками. Вимоги до соціальних працівників у Франції є переважно такими ж, як і у інших країнах: передбачається, що спеціаліст з соціальної роботи повинен мати відповідну соціологічну, психологічну, педагогічну, юридичну та медичну підготовку, володіти певними методами впливу на клієнта, вміти знаходити контакти з необхідними державними, політичними та громадськими організаціями та установами. Компетентність у різних галузях соціальної діяльності, як правило, все ж передбачає спеціалізацію у якійсь одній із них і це визначає основні професійні ролі соціального працівника: консультант (проводить психологічні та соціальні консультації, бесіди), брокер (надає необхідну інформаційну підтримку – підказує клієнту, до яких служб слід звернутися за допомогою), захисник (відстоює інтереси клієнта в різноманітних інстанціях), опікун (опікується дітьми-сиротами, дітьми із неблагополучних родин, доглядає хворих та осіб похилого віку), посередник (соціальний працівник, який знаходиться між двома людьми, людиною та групою з метою допомогти їм вирішити спільні проблеми), розпорядник (визначає суспільні групи та окремих індивідів, які потребують підтримки, і займається призначенням як матеріальної, так і соціальної допомоги) та ін.

У Франції, де пріоритетними напрямками діяльності для фахівців із соціальної роботи сьогодні є захист дитинства, попередження молодіжної злочинності, підтримка неповних і неблагополучних родин, людей похилого віку та безробітних соціальний працівник виступає переважно в ролі соціального асистента-помічника, вихователя раннього дитинства, вихователя із попередження злочинності серед молоді, радника із соціальної та родинної економіки, аніматора з соціокультурної діяльності, секретаря з медико-соціальної роботи. Вищеназвана група спеціальностей становить групу професій “соціальної кар'єри”, об'єднаних спільним полем діяльності,

спорідненими методами, завданнями роботи, критеріями професійної компетентності. У Франції немає чіткого розмежування між соціальними працівниками та соціальними педагогами. Вони виконують спільні функції виховання і допомоги, переслідують єдину мету – захист і підтримка населення. До соціальних працівників традиційно зараховуються медики, задіяні в сфері захисту материнства і дитинства, добровольці, які працюють на громадських засадах, інформатори.

Головною характеристикою професій соціальної кар'єри, незалежно від профілю та спеціалізації, є вміння забезпечити посередництво між окремою особистістю, родиною, з одного боку, і громадськими організаціями, державними і суспільними структурами – з іншого, виступаючи з'єднуючою ланкою між особистістю і суспільством, окремою людиною та групою, різними суспільними групами.

Професія соціального асистента, порівняно з іншими професійними ролями соціального працівника, є найбільш багатопрофільною, тобто передбачає діяльність у різноманітних напрямках. Соціальному асистенту часто доводиться виконувати функції і консультанта, і посередника, і захисника, і розпорядника. Соціальні асистенти, до яких звертаються як за порадою, так і за конкретною підтримкою, змушені виконувати різноманітні завдання: складати дос'є, шукати дотації з боку державних і громадських організацій, надавати інформацію, допомагати безробітним знайти відповідну роботу, підтримувати літніх людей та інвалідів, стежити за попередженням злочинності серед молоді, захистом дітей, неповнолітніх правопорушників та ін.

Сфери діяльності “спеціалізованих вихователів” – вихователя із попередження молодіжної злочинності, вихователя раннього дитинства, радника із соціальної та родинної економіки охоплюють різні види виховних впливів на дітей та підлітків з девіантною поведінкою, дорослих, які зазнали впливу негативного соціального середовища, осіб із фізичними та психічними вадами. Діяльність спеціалізованого вихователя характеризується різноманітними методами і формами роботи залежно від контингенту клієнтів і середовища. Професійна активність спеціалізованого вихователя передбачає тісну співпрацю з тими, хто бере участь у процесі виховання: сім'єю, медичними працівниками, педагогами, іншими соціальними працівниками.

У Франції, а пізніше і в інших країнах Західної Європи, отримала поширення професія аніматора або організатора вільного часу. Саме поняття анімації має на меті гуманітаризувати вільний час, заохотити до якоїсь діяльності. Діяльність аніматора може бути різнобічною або ж мати певну спеціальну спрямованість. Аніматор завжди виступає як активний член групи, а не пасивний спостерігач, його діяльність повинна спонукати до позитивного наслідування, що особливо важливо при роботі з дітьми та підлітками. Соціокультурна анімація, яка сприймається як активна, творча організація вільного часу, насправді переслідує більш глибоку мету і спрямована на формування загальної культури людини, пробудження в особистості віри в себе, в свої можливості, розвиток творчих здібностей, активізацію процесу спілкування, самопізнання, самореалізації та самовдосконалення. Таким чином, анімація стає невід'ємною частиною виховання.

Діяльність аніматора певною мірою схожа на діяльність вихователя та тренера, однак анімація не копіює ці традиційні форми роботи. Аніматор не лише передає знання та вміння, а насамперед, встановлює між членами групи атмосферу співробітництва, взаєморозуміння і взаємоповаги, активізує зв'язки між окремим індивідом і суспільством, групою і соціумом. Різнобічне трактування самого поняття “аніматор” дозволяє привносити в діяльність організатора вільного часу нові аспекти, називати аніматорами і тренерів, і вихователів, і працівників культури.

Різнобічний характер носить діяльність аніматорів-працівників різноманітних асоціацій, рухів, угруповань, соціально-виховних культурних закладів, наприклад музеїв та бібліотек. Серед аніматорів, котрі спеціалізуються у якомусь одному напрямі діяльності, можна назвати працівників дитячих таборів, керівників художньої самодіяльності, тренерів спортивних клубів тощо.

Поле діяльності аніматорів у Франції умовно включає чотири сфери:

- соціально-економічну (наприклад, нові міста великого Парижу – Сержі-Понтуаза, Еврі, Марн-ля-Валле та ін.), де аніматори співпрацюють з різними державними та громадськими організаціями та об'єднаннями;
- об'єднання в житлових кварталах – культурні, громадські та суспільні центри, будинки молоді і культури, клуби дозвілля, муніципальні відділи із справ молоді тощо;
- спеціальні об'єднання для окремих категорій населення (дитячі будинки, будинки пристарілих, спеціалізовані інтернати і т. ін.);
- організації туризму й відпочинку, туристичні літні бази, табори, сімейні будинки і т. д.

Професійна підготовка аніматорів соціальної та соціокультурної діяльності відбувається як у державних, так і в приватних спеціальних навчальних закладах. Так, спеціалістів для роботи з дітьми готують, зокрема, Ліга народної освіти і Центр підготовки методами активного виховання (СЕМЕА). І хоч у Франції відсутній єдиний центр професійної підготовки аніматорів, за підвищенням їх кваліфікації та за відповідним рівнем компетентності встановлений строгий контроль з боку Міністерства національної освіти Франції, державного секретаріату у справах молоді та спорту, деяких інших організацій. Про ефективність та перспективність діяльності аніматорів свідчить зростаючий інтерес до професії аніматора в різних країнах світу і запозичення французького досвіду іншими державами при організації соціальної роботи. Професійних фахівців із організації вільного часу, зокрема, почали готувати в навчальних закладах Австрії, Швеції, Німеччини, Швейцарії.

Молодь, як одна із найактивніших суспільних груп є одним із головних об'єктів соціальної політики держави. У Франції характерною ознакою при реалізації молодіжної політики та соціальної роботи з молоддю є залучення самих молодих людей до роботи з ровесниками. Задоволення потреб молоді в інформації є невід'ємною частиною молодіжної політики в промислово розвинутих країнах. Для цього створюються молодіжні інформаційні центри (центри інформації та документації, центри інформації та консультування молоді). Подібні центри

молодіжної інформації існують сьогодні в сімнадцяти країнах Західної Європи. У Франції інформація в центрах надається по дев'яти основних напрямках: освіта; професійна орієнтація і підготовка; зайнятість; безперервна освіта, підвищення кваліфікації; соціальні питання і практичні проблеми повсякденного життя; вільний час; канікули; зарубіжні контакти; спорт.

Структура інформаційної мережі у Франції включає Національний центр інформації та документації в Парижі; обласні центри інформації молоді, створені в префектурах 24 регіонів країни; департаментські центри молодіжної інформації.

Ключовою фігурою персоналу, задіяного в роботі центру, є інформатор, який безпосередньо вступає в контакт з молодими людьми. Така робота вимагає практичного досвіду, професіоналізму, вміння знайти спільну мову з людьми, об'єктивно оцінити ситуацію, щоб знайти з неї оптимальний вихід, вміння відійти від стереотипів. Інформатор повинен знати проблеми, з якими стикається молодь, володіти емпатійною культурою та творчими здібностями. Саме тому інформатори повинні бути з молодіжного середовища, бути близькими йому, знайомими з його проблемами. Так у Франції інформатори – це в основному молодь до 30 років, тобто самі молоді інформують молодих.

У випадку, коли поставлена проблема вимагає більш глибоких знань, інформатори звертаються до спеціалістів другого рівня, які володіють більш високим рівнем підготовки: радників, працівників з документацією тощо. Спеціалісти з молодіжної інформації зустрічаються із відвідувачами центрів у неформальній обстановці, із врахуванням індивідуальних особливостей та інтересів конкретної молодої людини, гарантуючи клієнтові при потребі анонімність. Характерним для роботи в центрі є те, що прийом відвідувачів ведуть ті ж працівники, які збирають і класифікують інформацію. Постійний контакт із споживачами інформації допомагає інформаторам вести пошук відомостей про найбільш актуальні для молоді в даний момент питання.

Як бачимо, суб'єкти соціальної роботи, серед яких державні, громадські організації, церква, благодійні фонди визначають певну специфіку соціальної роботи, оскільки керуються своїми статутними вимогами та особливостями надання соціальної допомоги. Крім того, різноманітність професійних ролей соціального працівника безпосередньо залежить від основних напрямів соціальної політики держави. У Франції, де пріоритет віддається роботі з молоддю, переважна більшість соціальних працівників виступають у ролі спеціалізованих вихователів, організаторів вільного часу та добровольців, зайнятих інформуванням, консультуванням та попередженням соціальних конфліктів серед дітей та молоді.

Отже, головним суб'єктом соціальної роботи є не організації, а люди, які займаються соціальною роботою професійно чи на громадських засадах. Професійна підготовка соціальних працівників у розвинутих країнах є невід'ємною складовою частиною успішної реалізації соціальної політики. Соціальний педагог, соціальний працівник, соціоном давно стали за кордоном необхідними і важливими професіями, оскільки готувати відповідних фахівців тут почали ще близько 70-80 років тому [4:1]. У Америці та Західній Європі нагромаджений величезний практичний досвід соціальної допомоги людям, що її потребують, збереження соціальної стабільності, попередження і вирішення різноманітних конфліктів. Соціальна робота органічно увійшла в життя багатьох розвинутих країн і допомагає підтримувати і розвивати їх цивілізованість. Саме тому соціальну роботу не без підстав називають "клеєм" суспільства або своєрідним "мастилом", що полегшує роботу величезного соціального механізму, щоб він чітко працював, забезпечуючи права і свободи людини, рівновагу інтересів індивідів і груп.

1. Алексеева Л.С., Бобкова П.В., Бурлака Г.Ю. Справочное пособие по социальной работе /Под ред. Панова А.М. Холостовой Е.И. – М.: Юрист, 1997.– 168 с.

2. Бабкин Н.И., Павленок П.Д., Яковлев А.И. Основы социальной работы : Учебник /Отв. ред. Павленок П.Д. – М.: ИНФРА-М, 1998.– 368с.

3. Социальные службы для молодежи (Теория, методика и организация работы). – Вып. 2. – К. –Харьков, 1992. – 174 с.

4. Соціальні служби для молоді (Теорія, методика і організація роботи). – Вип.. 1. – К., 1992. – 202 с.

5. Knafo R. Geographie. Ire ABC. La France et la CEE. – Paris; Belin, 1988. – 384 p.

6. Reussir le Haut-Rhin. – N 15. – 1992. – P.14-17.

Матеріал надійшов до редакції 7.09.2000 р.

Полищук В.А., Борозна Г.В. Социальный работник Франции: сфера профессиональной деятельности и функции.

На основе научно-теоретического анализа отечественной и зарубежной литературы рассматривается содержание деятельности социальных работников Франции. Классифицируются функции и главные направления деятельности социальных педагогов.

Polishchuk V.A., Borozna G.B. A Social Worker in France: the Sphere of Professional Activities and Functions.

On the basis of scientific and theoretical analysis of home and foreign literature the author regards contents of social workers' activity in France. Functions and the main trends of social teachers' activity are classified.